

Toezicht en tuchtrecht: samenloop en grensbewaking

Bijdrage van de algemeen deken mr. R.R. Crinice le Roy, waargenomen door mr. F.G.L. van Ardenne op de bijeenkomst HvD 7 maart 2023.*

Inleiding

Wie aan tuchtrecht denkt, zal onwillekeurig een verband leggen met toezicht. Voor de normhandhaving binnen de advocatuur is dat niet anders. Tuchtrecht en toezicht. Dit begrippenpaar lijkt een onafscheidelijk duo te vormen, dat hand in hand gaat bij het bewaken van een goede beroepsuitoefening. Soms gaat die toegeschreven onafscheidelijkheid zelfs zó ver dat het onderscheid tussen en de eigenheid van beide fenomenen uit het oog dreigt te worden verloren. In deze bijdrage wil ik graag stilstaan bij juist dat onderscheid en die eigenheid. Deze bijdrage gaat dus over samenloop en grensbewaking van toezicht en tuchtrecht voor de advocatuur, over de ontwikkeling en de rol die het Hof van Discipline daarbij speelt.

Een historische terugblik

Dat toezicht en tuchtrecht in de wereld van de advocatuur zo innig met elkaar in verband worden gebracht is vooral historisch verklaarbaar. Om dat te begrijpen moeten we kort een duik in het verleden nemen. Allereerst is de blauwdruk van ons toezicht op de advocatuur terug te brengen tot de Franse overheersing. Keizer Napoleon was overigens bepaald geen advocatenvriend: in ruil voor hun vooraanstaande positie in de rechtspleging verzekerde hij zich van politieke middelen om de onafhankelijkheid van advocaten aan zekere grenzen te binden. Een van die middelen was een toezichthoudende en disciplinerende taak binnen de plaatselijke advocatenordes. Met op de achtergrond het kritisch oog van het openbaar ministerie, dat de leden van die tuchtraden zou benoemen en de agenda van de ordevergaderingen moest bewaken.¹ De taak van de tuchtraden was een dubbele: zowel toezicht houden op de advocaten als hen ingeval van inbreuken en misslagen tuchtrechtelijk bestraffen. Toezicht en tuchtrechtspraak vielen aldus bij één instantie samen. In 1838 nam de Hoge Raad dit Franse model min of meer geruisloos over.² De lokale advocatenraden werden in goed Nederlands herdoopt tot "raden van toezicht en discipline". Toezicht en tuchtrecht onder één dak dus. Niet alleen onder een dak, maar ook binnen de beslotenheid van het huis van de

* Deze bijdrage is mede tot stand gekomen in samenwerking met mr. dr. R. Sanders, advocaat te Leiden.

¹ Neergelegd in het *décret impérial contenant règlement sur l'exercice de la profession d'avocat et la discipline du barreau* van 14 december 1810, dat vanaf 1811 integraal van kracht was in ons land tot 1838.

² Reglement van orde en discipline voor de advocaten en procureurs, het derde uitvoeringsreglement bij art. 19 Wet RO, vastgesteld bij KB van 14 september 1838 (*Stb.* 36).

orde: signalen uit de praktijk over mogelijk afkeurenswaardig advocatengedrag werden verder afgehandeld door de raad, dat tegelijkertijd als ordebestuur, toezichthouder én tuchtrechter tijdens besloten vergaderingen met de confrères de kwestie afhandelde. Klagers werden uiteraard voor hun signalering bedankt, maar hadden verder geen enkele betrokkenheid bij het verdere verloop van de tuchtprocedure.

Afwijkend van de Franse regeling was het benoemingsrecht van de raadsleden niet meer aan het openbaar ministerie opgedragen, maar aan de plaatselijke rechtbank of het provinciaal gerechtshof, op basis van een voordracht door de ordevergadering van twee kandidaten per vacature. Zo bleef externe controle in zekere mate toch nog aanwezig. Pas vanaf het einde van de negentiende eeuw mochten de advocaten de leden van hun eigen raad van toezicht en discipline rechtstreeks kiezen. In die constellatie vielen het toezichthouden en het tuchtrechtelijk de maat nemen wel volledig en van nature samen. Met de deken als boegbeeld van de raad, zonder dat hij over eigen positie of bevoegdheden kon beschikken.

De 'full service' handhaving van beroepsnormen – in die tijd samengevat als het bewaken van de eer van de stand der advocaten – is langs grotendeels dezelfde lijnen blijven functioneren tot kort na de Tweede Wereldoorlog. Met de invoering van de Advocatenwet in 1952 verdween het woord "discipline" uit de naam van de raad.³ Het takenpakket van de nieuwe raden wijzigde echter niet: de raad van toezicht, zoals die voortaan door het leven ging, bleef tevens het tuchtcollege in eerste aanleg. De tuchtrechtspraak werd in een separate paragraaf geregeld; aan het toezicht wijdde de wetgever in de Advocatenwet geen enkel woord. De invulling daarvan werd kennelijk als een evidentie beschouwd.

Het nieuw gecreëerde Hof van Discipline hield zich, zoals de naam doet vermoeden, uitsluitend bezig met het hoger beroep in disciplinaire zaken. Destijds bestonden die overigens uit niet veel meer dan het op verzoek van de beklaagde advocaat herbeoordelen van de zwaardere door de raad opgelegde tuchtstraffen.

Aan de traditionele dubbelfunctie kwam (dus na ruim 170 jaar) in 1986 een einde door afsplitsing van de tuchtrechtelijke taken van de lokale raden. De wetgever had zich daartoe laten inspireren door geluiden en wensen vanuit de balie, die reeds naar boven waren gekomen tijdens de in alle opzichten voor de advocatuur roerige jaren zeventig van de vorige eeuw. Vooral de Jonge Balieverenigingen uit de grote steden hadden de wenselijkheid naar voren gebracht op het bestuur van de plaatselijke orde te ontlasten van zijn tuchtrechtelijke taak. Aan die bestuurlijke taken werden immers steeds hogere eisen gesteld. Tegelijkertijd werd ook de tuchtrechtelijke taak van de raad zwaarder, omdat rechtzoekenden meer 'klachtbewust' waren geworden. Gecentraliseerde tuchtrechtspraak zou grotere

³ Wet van 23 juni 1952, houdende instelling van de Nederlandse orde van advocaten alsmede regelen betreffende orde en discipline voor de advocaten en procureurs, *Stb.* 365, in werking getreden op 1 oktober 1952.

eenheid in de tuchtuitspraken kunnen brengen en ook door een grotere afstand van het plaatselijk bestuur bij klagers en beklagden het vertrouwen bevorderen in de objectiviteit van de tuchtrechtelijke behandeling. Door afsplitsing van de tuchtrechtspraak zouden de raden van toezicht openstaan voor jongere advocaten, die door hun leeftijd wellicht nog te onervaren waren voor een rechtsprekende taak. Zo ontstond het ontwerp om het tuchtrecht organisatorisch onder te brengen bij nieuw in te stellen raden per hofressort, dat door de NOvA in de vorm van een 'Proeve' tot wijziging van de Advocatenwet aan de minister van Justitie werd aangeboden.⁴

De wetgever nam het principiële uitgangspunt van scheiding van bestuurlijke werkzaamheden en de tuchtrechtspraak graag over. De balie had voorgesteld de nieuwe raden van discipline, zoals die zouden gaan heten, volledig uit advocaten te laten bestaan. Het kabinet dacht daar anders over en meende dat een lid van de rechterlijke macht de raad moest voorzitten, daarbij geïnspireerd door de Straatsburgse rechtspraak over de toepasselijkheid van het fair trial-beginsel op het tuchtrecht. In een aantal baanbrekende zaken, die u allen wel bekend zullen zijn, heeft het Europese Hof voor de Rechten van de Mens de lijn ontwikkeld dat de uitoefening van een beroep een burgerlijk recht is dat door een tuchtprocedure kan worden aangetast ('vastgesteld' in de terminologie van artikel 6 EVRM), omdat die procedure voorziet in een tijdelijk of permanent verbod om dat beroep uit te oefenen. En dan komt het eerste lid van artikel 6 van het EVRM in beeld: ook een tuchtrechtelijke procedure moet voldoen aan de eisen van een eerlijk proces.⁵

En zo geschiedde dat vanaf 1 februari 1986 de tuchtrechtspraak ook écht rechtspraak werd,⁶ georganiseerd per hofressort en "EVRM-proof", op tegenspraak en met inbegrip van het houden van openbare zittingen. Het toezicht bleef arrondissementsgewijs in handen van de deken en de leden van de raad van toezicht.

Wat is toezicht?

Met de afhechting van het deel tuchtrechtspraak verleg ik nu de aandacht naar dat toezicht op advocaten. Wat is dat toezicht nu eigenlijk? Van Dale definieert "toezicht" afgemeten als *hoede, zorg of controle*. Op zichzelf kunnen die begrippen de lading dekken; er zijn echter verschillende verschijningsvormen van toezicht. De uitoefening van ouderlijk gezag is toezicht, bewaking van de governance binnen een onderneming is toezicht. Waar moeten we het toezicht binnen de advocatuur dan plaatsen? Op de eerste plaats is het houden van toezicht op advocaten van alle tijden geweest.

⁴ De Proeve is gepubliceerd in *Advocatenblad* 1973, nr. 1, p. 51 e.v.

⁵ Zie o.a. EHRM 8 juni 1976, 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72 (Engel e.a. t. Nederland); EHRM 23 juni 1981, 6878/75; 7238/75 (Le Compte, Van Leuven en De Meyere t. België); EHRM 10 februari 1983 (Albert/Le Compte t. België), NJ 1987/315.

⁶ De datum van inwerkingtreding van de wet van 12 september 1984, houdende wijziging van de Advocatenwet (Nieuwe regeling tuchtrechtspraak), *Stb.* 417.

Pas met de aanvulling van de Algemene wet bestuursrecht is er aan dat juridische begrip voor een deel handen en voeten gegeven.⁷ Hoewel: de Awb definieert niet wat toezicht eigenlijk is. In het hoofdstuk 'toezicht op de naleving' worden vooral de rechten en plichten van toezichthouders uiteengezet. De Aanwijzingen voor de regelgeving bevatten wel een omschrijving van 'toezicht', namelijk 'de werkzaamheden die door of namens een bestuursorgaan worden verricht om na te gaan of voorschriften worden nageleefd.'⁸ Of zoals de Hoge Raad het in 1895 reeds omschreef: 'het bewaken, nagaan en gadeslaan van de handelingen of zaken van anderen met het oog op de naleving der verordeningen van de bevoegde macht uitgaan'.⁹

De (eerste) toevoeging van hoofdstuk 5 in de Awb dateert uit 1998. Het advocatentoezicht was toen reeds op weg naar zijn tweede eeuwfeest. Kennelijk heeft dat toezicht decennialang kunnen functioneren zonder onderliggende wettelijke inbedding. Het toezicht had al die tijd dus een geheel eigen karakter. Maar ook 'ons' toezicht is uiteindelijk niet onberoerd door de Awb gebleven. De Wet positie en toezicht advocatuur (Wpta) heeft de Awb in 2015 een zachte maar herkenbare landing gegeven in de Advocatenwet.¹⁰ Het advocatentoezicht is daarmee in overeenstemming gebracht met hoofdstuk 5 van de Awb en heeft zodoende een wettelijke inkleuring gekregen.

Die harmonisatie met de Awb heeft de nodige institutionele verschuivingen meegebracht. De raad van toezicht is niet langer de wettelijke toezichthouder. Als gevolg daarvan heeft de raad ook het achtervoegsel "*van toezicht*" moeten inleveren. De raad van de orde (een toch wat fletse benaming) houdt zich nu hoofdzakelijk bezig met het besturen van de plaatselijke orde en met besluitvorming over bijvoorbeeld stageaangelegenheden. Na de wetgevingsoperatie kwam de deken als toezichthouder uit de bus, bekleed met de wettelijke bevoegdheden die bij die positie horen. De Awb heeft echter meer veroorzaakt dan het louter inkleuren van het toezicht; de deken is naast toezichthouder ook *handhaver* geworden, met ook een geheel eigen handhavingsinstrumentarium. En dan rijst de interessante vraag welk wapen de deken zal kiezen voor het handhaven van de naleving van de beroepsvoorschriften.

Una via

Ik heb u nu de cv's van het tuchtrecht en het toezicht in de advocatuur geschetst. Daaruit komt naar voren dat zowel het tuchtrecht als het toezicht door toedoen van de wetgever na 1986 ieder een eigen

⁷ Titel 5.2 van de Awb regelt het 'Toezicht op de naleving' van voorschriften. Met het opnemen van deze titel heeft de wetgever beoogd eenheid aan te brengen in het toezicht.

⁸ Aanwijzingen voor de regelgeving 1 april 2022, aanwijzing 5.35 lid 1 (Regeling van de Minister-President, Minister van Algemene Zaken van 18 maart 2022, nr. 3762874, houdende vaststelling van de elfde wijziging van de Aanwijzingen voor de regelgeving, *Staatscourant* 5649).

⁹ HR 25 oktober 1895, *W* 6734.

¹⁰ Wet van 1 oktober 2014 tot aanpassing van de Advocatenwet en enige andere wetten in verband met de positie van de advocatuur in de rechtsorde en herziening van het toezicht op advocaten (Wet positie en toezicht advocatuur), *Stb.* 354.

weg zijn ingeslagen. Waar liggen nu de grenzen tussen beide en hoe zit het met eventuele samenloop?

Met die vraag heeft ook staatssecretaris Teeven geworsteld in het kader van de Wpta. Sterker: de betrekkelijk inherente passiviteit van het tuchtrecht was voor hem een belangrijke drijfveer om het toezicht nóg zelfstandiger te positioneren. Aan het toezicht en het tuchtrecht werden nadrukkelijker zelfstandige functies toegekend. Tuchtrecht kan volgen op toezicht, maar vormt op zichzelf geen onderdeel van het toezicht, zo legde de staatssecretaris uit.¹¹ Het toezicht moest zodanig zijn dat overtredingen vroegtijdig worden gesignaleerd en dat er voldoende effect van uitgaat om advocaten waakzaam te houden op normschendingen. Het bestaande systeem voldeed volgens de staatssecretaris in meerdere opzichten niet meer aan de eisen van de tijd. Het toezicht was voornamelijk repressief van karakter en te weinig proactief, omdat toezichthouders veelal pas in actie kwamen naar aanleiding van een klacht. Het toezicht stond vervolgens met name in de sleutel van een tuchtzaak en daardoor kenden het toezicht en het tuchtrecht te weinig een zelfstandige functie.¹² Als belangrijk verschil tussen tuchtrechtspraak en toezicht beschreef hij dat toezicht plaatsvindt zonder dat van een overtreding hoeft te zijn gebleken. Toezicht heeft daarmee veel meer een preventief karakter. Tuchtrechtspraak is reactief van aard en komt pas aan de orde als geklaagd wordt over een mogelijke overtreding. Tuchtrectelijke behandeling van een gedraging kan wel gelegen zijn in een klacht van de toezichthouder, naar aanleiding van diens toezichthoudende werkzaamheden. Teeven lanceerde daarbij een aantal nieuwe plannen en ideeën, zoals rechtstreekse toegang tot de tuchtrechter door 'ieder met enig redelijk belang', zonder de volgens hem omslachtige klachtinstructie door de deken. Daartoe zou aan de voorzitter van de raad van discipline de bevoegdheid worden toegekend om zelf aan bewijsgaring te doen, onder meer door het op pad sturen van een vooronderzoeker.

Wij kennen inmiddels de afloop van die voornemens van de staatssecretaris. Deze werden uiteindelijk na veel kritiek vanuit de Orde en ook de tuchtrechtspraak teruggedraaid: de deken onderzoekt nog elke binnengekomen klacht. Opvallend is dat bepalingen over de instructiebevoegdheden van de voorzitter van de raad van discipline niet uit het wetsvoorstel werden verwijderd.¹³ In de praktijk wordt daarvan nimmer gebruik gemaakt; de raden vertrouwen op de deugdelijkheid van het dekenale klachtonderzoek, zodat deze bepalingen een dode letter zijn gebleken.

Waar de wetgever wel aandacht voor heeft gehad is het risico van samenloop tussen het toezicht – beter gezegd de handhaving – en het tuchtrecht. Besluit de deken om aan een advocaat een bestuurlijke boete op te leggen dan zegt de wet dat een klacht over dezelfde gedraging niet-

¹¹ *Kamerstukken II* 2011-2012, 32 382, nr. 10 (tweede nota van wijziging), p. 32.

¹² *Kamerstukken II* 2011-2012, 32 382, nr. 10 (tweede nota van wijziging), p. 31-32.

¹³ Zie artikelen 46k t/m 46n Advocatenwet.

ontvankelijk is.¹⁴ Omgekeerd mag de deken geen boete uitdelen als tegen de advocaat over dezelfde gedraging een tuchtklacht is ingediend.¹⁵ Langs die weg heeft de wetgever de contouren gegeven voor een una via-beginsel, althans een keuze tussen de bestuurlijke en de tuchtrechtelijke weg. Dat is eigenlijk geen zuiver una via-beginsel. De onverenigbaarheid ligt in de samenloop van bestuurlijke boete en tuchtklacht. Een tuchtklacht is hier bedoeld als een klacht die door een klager wordt ingediend bij de deken, en niet een ambtshalve klacht van de deken, die wij kennen als dekenbezwaar. Een zuiver una via-beginsel zou nu juist zijn gericht op de definitieve keuze die een bestuursorgaan (in dit geval: de deken) zou moeten maken tussen bestuurlijk of tuchtrechtelijk handhaven.

De tweewegenleer

Wellicht doelden de onderzoekers van ProFacto daarop met hun aanbeveling in hun evaluatie van de Wpta. Op grond van de Wpta diende de wet na vijf jaar geëvalueerd te worden; ProFacto bracht daarover in 2020 een rapportage uit met onder andere de aanbeveling om een tweewegenleer te ontwikkelen, omdat die tussen de bestuurlijke en de tuchtrechtelijke weg nog niet bestaat.¹⁶ De deken heeft immers meerdere wapens. Toch is een van die wapens minder krachtig dan het andere: de bestuurlijke sancties kunnen slechts worden opgelegd voor de handhaving van een select aantal normen die zijn opgenomen als verordeningsbepalingen. Zou een advocaat onbetamelijk handelen en daarbij mogelijk zelfs kernwaarden schenden, dan blijft volgens het stelsel van de Advocatenwet het bonnenboekje in de binnenzak van de deken. Het tuchtrecht daarentegen is een remedie tegen elke kwaal.

Dat verklaart mogelijk de natuurlijke voorkeur van dekens om voor het disciplinaire instrumentarium te kiezen. Aan de onderzoekers van ProFacto vertrouwden de deken toe dat het Awb-instrumentarium over het algemeen, vanwege de mogelijkheid van bezwaar, beroep en hoger beroep, wordt ervaren als tijdrovender en minder punitief dan het tuchtrecht. Het tuchtrecht is volgens de dekens directer en maakt volgens de dekens meer indruk op advocaten.¹⁷ En zoals gezegd, een volledig vrije keuze van de deken voor het bestuurlijk instrumentarium vereist dus ook zeker een wetswijziging met betrekking tot de reikwijdte van de bestuurlijke boete.

Hoe denkt de rechter over die tweewegenleer? De bestuursrechter heeft zich daarover voor zover bekend nog niet uitgelaten. Die gelegenheid zou zich kunnen voordoen bij de beoordeling van een door de deken opgelegde bestuurlijke boete. Van de tuchtrechter weten we iets meer. Het Hof van Discipline kreeg eind 2021 immers een uitgelezen kans toen de befaamde kengetallenzaak in appel

¹⁴ Art. 46g lid 1 onder b Advocatenwet.

¹⁵ Art. 45g lid 3 Advocatenwet.

¹⁶ ProFacto, *Eindrapportage Evaluatie Wet positie en toezicht advocatuur*, Groningen 5 augustus 2020, p. 70.

¹⁷ ProFacto 2020, p. 69.

werd voorgelegd.¹⁸ Centraal in die zaak stond de beoordeling van weigering om aan de vordering van de deken te voldoen als een handeling in strijd met artikel 46 Advocatenwet, gedragsregel 29 en de artikelen 5:16 en 5:20 van de Awb. Interessant daaraan was dat de lokale deken zijn keuze voor handhaving van de uitvraag van kengetallen – noodgedwongen – op de gang naar de tuchtrechter had laten vallen.¹⁹ Ik zeg noodgedwongen omdat op het moment van indiening van het dekenbezwaar de wettelijke mogelijkheid nog niet bestond voor de deken om bij weigering te voldoen aan de medewerkingsplicht een last onder dwangsom op te leggen.²⁰ Zou de deken na de aanpassing van de Awb nu wél kiezen voor die bestuurlijke herstelsanctie? Mijn ambtsvoorganger, die eveneens mee-appelleerde, liet naar voren brengen dat de tuchtrechter zich terughoudend op te stellen bij de toetsing van bestuursrechtelijk handelen van de lokale deken als toezichthouder omdat de bestuursrechter, of bij toezichthoudend handelen de civiele rechter, hier de eerstaangewezen rechter is. Handhaving van de uitvraag is dan alleen mogelijk is langs bestuursrechtelijke weg, omdat de uitvraag is gebaseerd op de bestuursrechtelijke bevoegdheid van de artikelen 5:16 en 5:20 Awb. Het tuchtrecht biedt daarvoor geen basis omdat inzet van tuchtrechtelijke bevoegdheden alleen aan de orde kan zijn bij een klacht of een concrete aanwijzing van niet norm-conform gedrag.²¹

Er was volgens dat betoog reden om uit te gaan van een tuchtrechtelijke twee- of driewegenleer: bij de uitoefening van bestuursrechtelijke toezichtbevoegdheden die niet is gericht op de wettelijke plicht van advocaten zich integer en betamelijk te gedragen, dient de tuchtrechter dan terughoudend te zijn en het oordeel van de bestuursrechter en dat van de civiele rechter te respecteren.

Over de door partijen opgeworpen vraag langs welke weg handhavend dient te worden opgetreden indien wordt geweigerd aan de uitvraag te voldoen was uw Hof van oordeel dat ook in het geval de deken beschikt over een bestuursrechtelijk handhavingsinstrument, het aan de deken is om te kiezen langs welke weg hij wenst te handhaven. Door de wetgever is weliswaar beoogd om het tuchtrecht en toezicht meer van elkaar te scheiden, maar de rol van tuchtrechter is bij het houden van toezicht uitdrukkelijk in beeld gebleven.²² Het toezicht en de uitoefening daarvan worden door de tuchtrechter net als elk ander dekentoezicht getoetst. Tegelijkertijd is het niet aan het Hof is om op de ontwikkeling van de tweewegenleer vooruit te lopen en op de stoel van de dekens of het dekenberaad te gaan zitten. Het Hof liet zich dan ook niet verder uit over een eventuele tweewegenleer.

¹⁸ HvD 15 november 2021, ECLI:NL:TAHVD:2021:214.

¹⁹ R.o. 5.40.

²⁰ Sinds 1 juli 2021 is in art. 5:20 Awb de last onder dwangsom ook mogelijk gemaakt indien niet wordt voldaan aan de medewerkingsplicht. Zo ook daarop vooruitlopend de conclusie in R. Sanders en R. Mans, 'De raad in spagaat. Tuchtrechter in voetspoor bestuursrechter?', *Advocatenblad* 2021/3, p. 54-55.

²¹ R.o. 5.41.

²² R.o. 5.45.

Een andere interessante discussie valt te voeren over de samenloop van het strafrecht en het tuchtrecht waarbij het zwijg- en verschoningsrecht van de advocaat in het geding kunnen komen. Ik volsta op dit punt om te verwijzen naar het artikel 'De advocaat in een spagaat'.²³

Het vaststellen van het bestuursreglement en daarin het uitspreken van de taakopvatting van het Hof ten aanzien van de rechtseenheid en rechtsontwikkeling is mede op het conto van de thans scheidende voorzitter te schrijven. Dat naast de 682 uitspraken waarbij deze als voorzitter en Kroonlid was betrokken in de afgelopen jaren.²⁴

Tot slot: voorafgaand aan deze jaarvergadering hebben Robert en ik ons oor te luisteren gelegd bij een aantal leden van uw Hof van Discipline. Op de vraag hoe zij hun voorzitter typeren, vielen veelal de termen 'rechtschapen' en 'rechtvaardig'. Geroemd werd de onderlinge samenwerking en het belang dat u hechtte aan een goede relatie en samenwerking met uw griffiers. Een uitvloeisel daarvan was dat u een strakke regie voerde als het ging om het meeschrijven van alle leden aan de uitspraken van uw hof. Dit leverde een eerlijke verdeling van werk op. Een ander onderdeel dat terugkwam was uw zogenaamde open mind. U stond open voor een ieder als het 'product' verbeterd kon worden. Ik (FvA) kan dat persoonlijk onderschrijven omdat ik op uw verzoek, kort na uw aantreden als voorzitter, heb deelgenomen aan een zogenaamde spiegelbijeenkomst van uw hof. Tijdens deze bijeenkomst wilde u leren van opbouwende kritiek. Uitgenodigd waren advocaten die (vaker) een tuchtklacht aan de broek (rok) hadden hangen en advocaten die regelmatig optraden als raadsman van de verweerders. Ik ga er overigens tot aan de dag van vandaag vanuit dat ik destijds ben uitgenodigd omdat ik in de laatste categorie viel.

Kortom en afrondend, namens de balie dankt de algemeen deken u hartelijk voor al uw inspanningen gericht op de bescherming van de normen en waarden van de advocatuur en een goed functionerende rechtsstaat. U bent daarin succesvol geweest.

²³ De advocaat in een spagaat, mr. F.G.L. van Ardenne en mr. J.S. Bilgi in tijdschrift Tuchtrecht 22-07-2021, p. 223-227

²⁴ Indien zowel de zoekfunctie als de database van www.tuchtrecht.nl een adequaat resultaat opleveren.